

Školske knjižnice u Koprivničko-križevačkoj županiji

LJILJANA VUGRINEC

U skladu sa svojom županijskom matičnom funkcijom, Knjižnica i čitaonica Fran Galović Koprivnica već više od dvadeset godina sustavno radi na izgradnji županijske knjižnične mreže te na razvoju i unapređenju narodnih i školskih knjižnica u Koprivničko-križevačkoj županiji. U 2018. godini na području Županije djeluje ukupno 5 narodnih knjižnica, uključujući dvije službe pokretnih knjižnica te 34 školske knjižnice, od toga 26 u osnovnim i 8 u srednjim školama. Školske knjižnice najbrojnije su sastavnice županijske knjižnične mreže i njezin iznimno važan dio jer se izravno obraćaju posebno značajnoj i brojnoj skupini korisnika – djeci i mladima. Temeljem analize podataka o stanju školskih knjižnica, prikupljenih redovitim godišnjim upitnicima, kao i na osnovu neposrednog uvida u stanje knjižnica koje se utvrđuje provođenjem stručnih nadzora, članak daje pregled aktualnog stanja školskih knjižnica u Županiji po različitim parametrima i segmentima rada kao što su: prostor, zaposlenici, knjižnični fondovi, nabava knjižnične građe, informatizacija, financiranje, korištenje knjižnica i sl. Data je usporedba stanja i uočenih trendova u odnosu na razdoblje proteklo od osnivanja Županijske matične službe pa do danas te analiziran stupanj ostvarenosti važećih standarda i propisa vezanih za školske knjižnice. Zaključno, razmatra se značaj, uloga i mjesto školskih knjižnica u suvremenoj školi i reformiranom nastavnom kurikulumu.

Ključne riječi: škole, školske knjižnice, Koprivničko-križevačka županija, Knjižnica i čitaonica Fran Galović Koprivnica, Županijska matična služba za knjižnice

1. Uvod

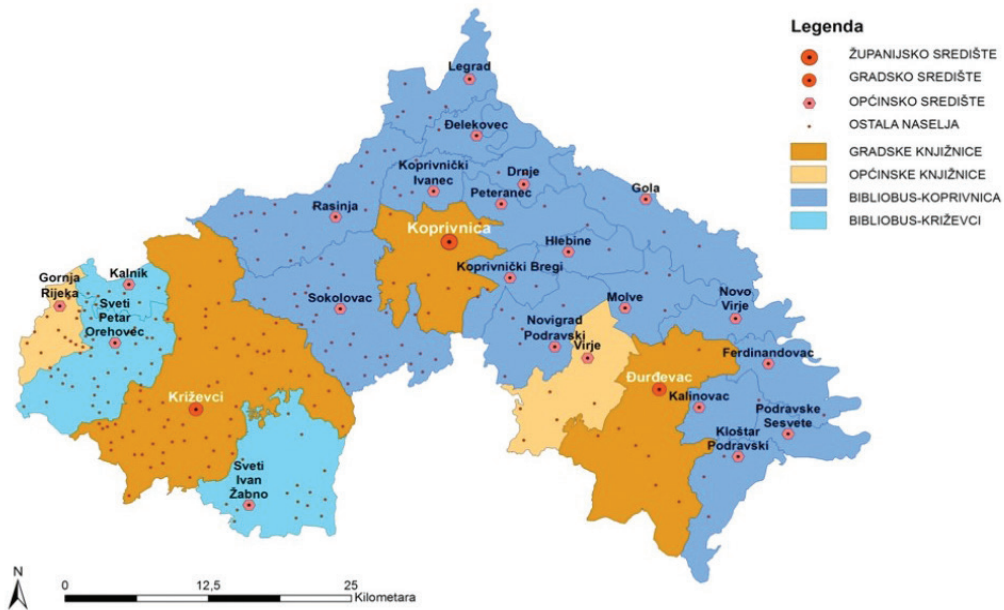
Knjižnica i čitaonica *Fran Galović* Koprivnica županijska je matična knjižnica, nadležna za brigu o stanju i razvoju knjižnične djelatnosti u narodnim i školskim knjižnicama na području Koprivničko-križevačke županije. Ovaj status dobila je temeljem Rješenja Vijeća za knjižnice Ministarstva kulture RH o utvrđivanju mreže matičnih knjižnica u Republici Hrvatskoj od 27. ožujka 1995. godine. U svrhu obavljanja poslova županijske matičnosti, u sufinanciranje rada i materijalnih troškova Županijske matične službe, od 1996. godine

uključuje se i Ministarstvo kulture RH.¹

Osnovne zadaće iz djelokruga Županijske matične službe prema Pravilniku o matičnoj djelatnosti² podijeljene su na temeljne poslove i razvojnu djelatnost koju matična služba provodi u narodnim i školskim knjižnicama. Neki od najvažnijih temeljnih poslova matične službe su: stručni nadzor nad radom

1 SABOLOVIĆ-KRAJINA, Dijana: *Uz 150 godina knjižničarstva u Koprivnici (1845-1996)*. // Podravski zbornik 1996 (ur. Hrvoje Petrić), Koprivnica: Muzej grada Koprivnice, 1996., 100.

2 *Pravilnik o matičnoj djelatnosti knjižnica u Republici Hrvatskoj*. // Narodne novine 43, 2001. Dostupno na: http://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2001_05_43_715.html (13. 7. 2017.)

Sl. 1. Županijska mreža narodnih knjižnica Koprivničko-križevačke županije 2018. godine (izradio: Mladen Matica, Zavod za prostorno uređenje Koprivničko-križevačke županije, ožujak 2018., Koprivnica).

narodnih i školskih knjižnica i redovno praćenje njihove djelatnosti, stanja i potreba; savjetodavna pomoć knjižnicama s ciljem unaprjeđenja stručnog rada, kao i pri rješavanju prostornih problema knjižnica, ustroju novih odjela i službi; edukacija knjižničarstvenih djelatnika i poticanje njihovog stručnog usavršavanja; koordinacija rada te poticanje suradnje među knjižnicama radi racionalnijeg djelovanja knjižničnog sustava.

Sa ciljem razvoja knjižnične djelatnosti, Županijska matična služba, između ostaloga, izrađuje dugoročne razvojne planove pojedinih knjižnica i sustava knjižnica, promiče ravnomjeran razvoj knjižnične djelatnosti u županiji i izgradnju jedinstvene županijske mreže knjižnica i sl.

Uz neposredan uvid u stanje na terenu, kroz posjete knjižnicama te provođenjem stručnih nadzora, redovito prikupljanje statističkih podataka o radu narodnih i školskih knjižnica u Županiji koje se provodi na godišnjoj razini, jedan je od osnovnih načina za praćenje njihovog stanja i razvoja te za planiranje daljnjih aktivnosti u svrhu unaprjeđenja rada knjižnica. Analiza stanja školskih knjižnica iznesena u ovom članku temelji se na godiš-

njem upitniku Županijske matične službe za školske knjižnice u Koprivničko-križevačkoj županiji za 2015./16. školsku godinu,³ s obzirom da je analiza podataka za školsku godinu 2016./17. u trenutku pisanja članka još uvijek u tijeku. Za narodne knjižnice, gdje se podatci prikupljaju za kalendarsku godinu, pojedini brojčani podatci koji se odnose na Županiju temelje se na upitniku Županijske matične službe za narodne knjižnice u Koprivničko-križevačkoj županiji za 2016. godinu,⁴ a podatci koji se odnose na cijelu Hrvatsku dati su prema zadnjoj dostupnoj analizi stanja narodnih knjižnica u Hrvatskoj za 2016. godinu⁵ koja je izrađena u Hrvatskom zavodu za knjižničarstvo Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu.

3 Županijska matična djelatnost: Školske knjižnice. Dostupno na: <http://www.knjiznica-koprivnica.hr/knjiznica/defaultcont.asp?id=109&n=3&side=2> (13. 7. 2017.)

4 Županijska matična djelatnost: Narodne knjižnice. Dostupno na: <http://www.knjiznica-koprivnica.hr/knjiznica/defaultcont.asp?id=109&n=3&side=2> (13. 7. 2017.)

5 Hrvatski zavod za knjižničarstvo: Članstvo, posjete, posudbe i sudjelovanje u aktivnostima u narodnim knjižnicama u RH u 2016. Dostupno na: <https://bit.ly/2NsziOC> (1. 7. 2018.)

2. Županijska mreža narodnih i školskih knjižnica u Koprivničko-križevačkoj županiji

2.1. Narodne knjižnice

Na području Koprivničko-križevačke županije u 2018. godini djeluje pet narodnih knjižnica – samostalnih ustanova u kulturi. S obzirom na osnivače – gradove ili općine – tri su gradske i dvije općinske knjižnice.⁶ Gradske knjižnice su: Knjižnica i čitaonica *Fran Galović* Koprivnica (matična knjižnica sa županijskom funkcijom), Gradska knjižnica *Franjo Marković* Križevci i Gradska knjižnica Đurđevac, a općinske knjižnice su: Narodna knjižnica Virje i Općinska knjižnica Sidonije Rubido Erdödy Gornja Rijeka.

U Županiji djeluju dvije službe pokretnih knjižnica⁷ u Koprivnici i Križevcima, svaka s po jednim specijalnim bibliobusnim vozilom, koje pružaju knjižnične usluge na području 20 općina. Bibliobus Knjižnice i čitaonice *Fran Galović* Koprivnica u 2018. godini ima 50 stajališta na području 17 općina koprivničke i đurđevačke Podravine (u općinama Drnje, Đelekovec, Ferdinandovac, Gola, Hlebine, Kalinovac, Kloštar Podravski, Koprivnički Bregi, Koprivnički Ivanec, Legrad, Molve, Novigrad Podravski, Novo Virje, Peteranec, Podravske Sesvete, Sokolovac i Rasinja) te u rubnim područjima grada Koprivnice, dok bibliobus Gradske knjižnice *Franjo Marković* Križevci knjižničnom uslugom koju pruža na 34 stajališta pokriva šire područje grada Križevaca i 3 okolne općine, posebno Kalničko prigorje (područje općina Sv. Ivan Žabno, Sv. Petar Orehovec i Kalnik) gdje ne postoje stacionirane općinske knjižnice.

Od siječnja 2015. godine, 100 % jedinica lokalne samouprave u Županiji pokriveno je knjižničnim uslugama.⁸ Planskim osmišljavanjem županijske knjižnične mreže, uz finan-

cijsku podršku općina, gradova, Županije i Ministarstva kulture RH, tijekom posljednjih 20-ak godina u Koprivničko-križevačkoj županiji u potpunosti je ostvaren cilj propisan Zakonom o knjižnicama iz 1997. godine⁹ – obuhvat svih gradova i općina profesionalno organiziranom i kvalitetnom knjižničnom uslugom.¹⁰ Zahvaljujući potpunoj pokrivenosti Županije knjižničnim uslugama, putem stacioniranih ili putem pokretnih knjižnica, kao i kvalitetnim programima koje knjižnice nude korisnicima, po broju učlanjenih korisnika u narodne knjižnice u odnosu na broj stanovnika, Koprivničko-križevačka županija na samom je vrhu u Hrvatskoj.¹¹ Prosjek učlanjenosti stanovnika Županije u narodne knjižnice u 2016. godini¹² iznosi 13,2 % i najviši je među svim županijama u Hrvatskoj (ako se izuzme grad Zagreb) – viši je od prosjeka učlanjenosti stanovnika u knjižnice na razini cijele Hrvatske koji iznosi 12,4 %. Drugim riječima, svaki 7. stanovnik Županije učlanjen je u narodnu knjižnicu ili bibliobus, dok je na razini Hrvatske u knjižnicu učlanjen svaki 8. stanovnik.¹³

2.2. Školske knjižnice

Na području Koprivničko-križevačke županije u 2018. godini djeluju ukupno 34 školske knjižnice u 26 osnovnih (OŠ)¹⁴ i u 8 sred-

6 VUGRINEC, Ljiljana: *Matičnost Knjižnice i čitaonice „Fran Galović“ Koprivnica – povijest i suvremenost // Knjižnice i čitaonice grada Koprivnice 1650. – 2010.: Spomenica Knjižnice i čitaonice Fran Galović Koprivnica (gl. urednica Dijana Sabolović-Krajina). Koprivnica: Knjižnica i čitaonica Fran Galović Koprivnica, 2010., 207.*

7 Isto, 209–210.

8 VUGRINEC, Ljiljana: *Zahvaljujući bibliobusima, Koprivničko-križevačka županija od početka 2015. u cijelosti je pokrivena knjižničnim uslugama.* Dostupno na: <https://www.hkdrustvo.hr/hkdnovosti/clanak/1069> (13. 7. 2017.)

9 *Zakon o knjižnicama*, Članak 9. Narodne novine 105, 1997. Dostupno na: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/1997_10_105_1616.html (1.7.2018.)

10 Ako se izuzme Grad Zagreb, Koprivničko-križevačka županija jedna je od samo dvije u Hrvatskoj (uz Sisačko-moslavačku županiju) koja u 2018. ostvaruje zakonsku obvezu da stanovništvu u svim jedinicama lokalne samouprave omogućiti korištenje temeljnih knjižničnih usluga.

11 Od ukupno 115.584 stanovnika Koprivničko-križevačka županija (2011. godine), 15.281 građana bilo je 2016. godine učlanjeno u narodne knjižnice i bibliobuse, tj. svaki 7,6 stanovnik Županije, dok je na razini Hrvatske bilo 531.514 učlanjenih u knjižnice ili svaki 8,1 stanovnik RH.

12 Hrvatski zavod za knjižničarstvo: *Članstvo u narodnim knjižnicama u RH u 2016. godini (usporedba sa Standardima).* Dostupno na: <https://bit.ly/2gNT9sB> (1.7.2018.)

13 VUGRINEC, Ljiljana: *U narodne knjižnice ili bibliobuse učlanjuje se svaki 7. stanovnik Koprivničko-križevačke županije. // Svežak 20, 20(2018), 20–21.*

14 U OŠ Koprivnički Ivanec, koja kao samostalna ustanova djeluje od 2014. godine, školska knjižnica je u osnivanju i čeka se

njih škola (SŠ).¹⁵ Županijska matična služba od 1996. godine na godišnjoj razini redovito prikuplja podatke o stanju i poslovanju školskih knjižnica u Županiji s ciljem detektiranja stupnja ostvarenosti postojećih Standarda i planiranja aktivnosti usmjerenih razvoju i unapređenju školskih knjižnica. U tu svrhu prikupljaju se i podatci o školama, kao što su broj učenika, razrednih odjela, nastavnika i sl., kao temelj za izračunavanje ostvarenosti Standarda za školske knjižnice¹⁶ i Državnog pedagoškog standarda sustava osnovnoškolskog obrazovanja¹⁷ te Državnog pedagoškog standarda sustava srednjoškolskog obrazovanja.¹⁸

Prema podacima iz upitnika za školske knjižničare, u 2015./16. šk. god. osnovne i srednje škole u Koprivničko-križevačkoj županiji pohađalo je ukupno 13.500 učenika, od toga 9.098 učenika osnovnih škola (67 %) i 4.402 učenika srednjih škola (33 %). U nastavku opisano je stanje knjižnica i date su usporedbe sa Standardom po parametrima: prostora, opreme, stručnih zaposlenika, stanja fonda i njegove zaštite, nabave i obrade građe, financiranja nabave te korisnika i korištenja knjižnica.

3. Stanje školskih knjižnica u Koprivničko-križevačkoj županiji u 2015./16. godini

3.1. Prostor školskih knjižnica

Prostor školskih knjižnica u Koprivničko-križevačkoj županiji jedno je od područja

odobrenje Ministarstva znanosti i obrazovanja za zapošljavanje knjižničara.

15 Učenički dom Križevci, Glazbena škola Alberta Štrige Križevci i Umjetnička škola *Fortunat Pintarić* Koprivnica nemaju knjižnice ni knjižničare (Učenički dom ima zbirku knjiga u knjižnom kutku), stoga ove ustanove nisu obuhvaćene ovom analizom stanja školskih knjižnica u Županiji.

16 *Standard za školske knjižnice*, Narodne novine 34, 2000. Dostupno na: http://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2000_03_34_698.html (13. 7. 2017.)

17 *Državni pedagoški standard za sustav osnovnoškolskog obrazovanja: X. Mjerila za prostor i opremu u osnovnoj školi*, Članak 23. Narodne novine 63, 2008. Dostupno na: http://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2008_06_63_2129.html (13. 7. 2017.)

18 *Državni pedagoški standard za sustav srednjoškolskog obrazovanja: Mjerila za prostore u srednjim školama*, Članak 29. Narodne novine 63, 2008. Dostupno na: http://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2008_06_63_2130.html (13. 7. 2017.)

Standarda u kojem je tijekom posljednja dva desetljeća ostvaren zamjetan napredak, ali koji ipak nije dovoljan jer još uvijek ima knjižnica koje taj temeljni preduvjet za svoj rad nisu u potpunosti ostvarile. Razlog tome svakako je, između ostaloga, i početna pozicija koja je u ovom stručnom segmentu rada školskih knjižnica prilikom uspostave Županijske matične službe 1995. godine bila izrazito niska. Naime, polovica knjižnica u to vrijeme nije uopće imala svoj prostor ili su prostori bili zajednički za više knjižnica. Za razliku od devedesetih godina dvadesetog stoljeća¹⁹, kad su ponegdje „knjižnicama“ zvane npr. police postavljene u učionicama, ili pregrađeni dijelovi školskih hodnika i sl., danas je situacija neusporedivo bolja – knjižnice imaju svoje vlastite, namjenske prostore (samo dvije još uvijek dijele jedan, zajednički – Obrtnička i Srednja škola u Koprivnici); mnoge su dobile nove, dograđene ili proširene i adaptirane prostore i sl. Ali, još uvijek ima i onih koji rade u uvjetima ispod važećih standarda.

Prema Državnom pedagoškom standardu (2008.), minimalan prostor za školsku knjižnicu i u osnovnim i u srednjim školama je 60 m², uz dodatni prostor do 60 m² za programske potrebe, ovisno o veličini škole.

Ukupan prostor u školskim knjižnicama osnovnih škola u Županiji iznosi 1.524 m ili prosječno 59 m² po školi, a prostor u knjižnicama srednjih škola iznosi 598 m² ili prosječno 75 m² po školi. To znači da je ukupno prosječno stanje prostora školskih knjižnica u Županiji ispod standarda, s obzirom da škole na prosječnoj razini ispunjavaju samo preduvjet minimalnog, ali ne i ukupno propisanog prostora za školske knjižnice. Ukupno 13 knjižnica (od toga 7 u OŠ ili 27 % i 6 u SŠ ili 75 %) raspolažu s 80 m² ili više, što znači da u svega 38 % od ukupnog broja školskih knjižnica u Županiji postoji mogućnost rasporeda svih potrebnih sadržaja koje propisuje DPS.

U daljnjih 7 knjižnica (6 OŠ i jednoj SŠ) u 60 – 80 m² prostora moguće je smjestiti samo najnužnije sadržaje, tj. većinu njihovog prostora najčešće zauzimaju police s knjižničnom građom, a vrlo malo mjesta ostaje za ostale funkcije – za čitaonicu, rad na računalima itd. Idućih 8 knjižnica u OŠ imaju prostore veličine 25 – 60 m², što znači da ne ispunjavaju ni

19 VUGRINEC, Ljiljana: *Županijska matična služba Knjižnice i čitaonice Fran Galović Koprivnica*. // Podravski zbornik 2012 (ur. Robert Čimin), Koprivnica: Muzej grada Koprivnice, 2012., 181–182.

minimum standarda. Jedna škola još uopće nema prostor za knjižnicu – nova OŠ Koprivnički Ivanec, gdje je knjižnica u osnivanju; dvije srednje škole u Koprivnici – Srednja i Obrtnička škola u Koprivnici – dijele zajednički prostor za knjižnicu, dok 5 školskih knjižnica – 4 u OŠ i jedna u SŠ – djeluju u prostorima manjim od 25 m². Nadalje, od ukupno 34 škole, tek nešto više od polovice tj. njih 19 ili 56 % imaju knjižnice u prizemlju, što je i preporuka prema Standardima za školske knjižnice, dok 15 škola ili 44 % ima knjižnicu na prvom ili drugom katu školske zgrade²⁰ gdje su slabije vidljive i teže dostupne korisnicima, osobito onima s teškoćama u kretanju.

Kod dogradnje škola ili izgradnje potpuno novih školskih zgrada, realiziranih u novije vrijeme²¹, u Županiji ima dobrih primjera kvalitetnog uređenja novih školskih knjižnica, provedenih uz savjetodavnu i stručnu podršku Županijske matične službe. Ipak, kao izraženi problem uočeno je nepoštivanje važećih propisa vezanih za školske knjižnice od strane financijera i projekatana koji „zaboravljaju“ na knjižnice, odnosno, ne planiraju ih i/ili ne izvode u skladu sa Standardima i stvarnim potrebama. Posljedica su nove, ali neprimjerene školske knjižnice koje nisu u skladu niti sa Standardima niti s potrebama jer su prostorno premale, često se nalaze na katovima zgrada gdje su korisnicima nevidljive i nepristupačne, uopće nemaju prozore ili dijele svoj prostor s nekim drugim nespojivim funkcijama, primjerice, redovnom nastavom. Uspirkos manjkavim projektima, a zahvaljujući prvenstveno zalaganju i domišljatosti ravnatelja i školskih knjižničara, naknadno se pronalaze optimalna rješenja i za takve knjižnice, ali u prilagođenim prostorima i uvjetima koji su mogli biti daleko bolji

20 Prema Članku 19. Standarda za školske knjižnice, knjižnice trebaju biti ... u središtu školske zgrade na pristupačnom mjestu... tj. blizu glavnog ulaza u školu, u prizemlju i sl.

21 Kao dobre primjere izgradnje novih knjižnica možemo istaknuti, npr. knjižnicu u novoj zgradi Srednje škole *Ivan Seljanec* u Križevcima te adaptacijom dobiven prostor za knjižnicu u OŠ Kloštar Podravski, koje su kvadraturom prikladne i smještene u prizemlju. Nova knjižnica, u dograđenom katu škole, uređena je i u OŠ Andrije Palmovića u Rasinji, a u OŠ Gola iskorišten je dio prostora stare dvorane za uređenje suvremeno opremljene nove školske knjižnice na dvije etaže. Nova knjižnica OŠ Molve, otvorena početkom 2018., primjer je kako se dogradnjom školske zgrade može dobiti prostor za lijepu i funkcionalnu školsku knjižnicu.

da se u projektima na vrijeme vodilo računa o knjižnicama.²²

3.2. Oprema školskih knjižnica

3.2.1. Namjenska knjižnična oprema i uređenje prostora

Iako u Koprivničko-križevačkoj županiji postoje suvremeno i funkcionalno opremljene školske knjižnice, s druge strane ima i onih koje su namještajem opremane još 70-ih godina prošloga stoljeća, opremom koja je tada odgovarala Standardima, ali je nefunkcionalna za današnje potrebe, u uvjetima promijenjene vrste građe i uvođenjem novih usluga. Zalaganjem samih knjižničara, koji se redovito pojavljuju kao inicijatori i organizatori provođenja projekata (pre) uređenja knjižnica, te uz podršku ravnatelja škola, adaptacijom dostupnih prostora i nabavom suvremene namjenske opreme, u većini knjižnica u Županiji omogućena je bolja funkcionalnost, makar i u uvjetima koji su manjkavi u pogledu kvadrature ili smještaja knjižnice u zgradi.²³ Kako bi se ostvarile uštede, u izradu knjižničnog namještaja uključuju se i sami učenici i nastavnici.²⁴

22 Primjerice, u novoj zgradi OŠ Ivana Lackovića Croatie u Kalinovcu školska je knjižnica naknadno uspješno smještena u potkrovlje jer projektom nije planiran odgovarajući prostor za nju; u Gimnaziji *Fran Galović* Koprivnica za knjižnicu je umjesto projektom planirane premale prostorije prenamijenjen drugi prostor, vezan za multimedijalnu dvoranu da bi se povećala kvadratura koju knjižnica može koristiti; u novoizgrađenoj OŠ u Legradu školska je knjižnica naknadnim izmjenama u projektu smještena u istu prostoriju s informatičkom učionicom, pa se morala izbjeći kolizija ovih dviju funkcija da bi knjižnica uspješno zaživjela u novom prostoru.

23 Uspješno su adaptirane ili funkcionalnije uređene i opremljene knjižnice u osnovnim školama u Drnju, Sokolovcu, Ferdinandovcu i Koprivničkim Bregima te Gimnazije u Đurđevcu i Gimnazije u Križevcima. Čak i knjižnice OŠ u Đelekovcu te Srednje gospodarske škole u Križevcima, koje su kvadraturom među najmanjima u Županiji, uspjele su prikladnijim opremanjem i uređenjem osigurati bolju funkcionalnost.

24 Najnoviji primjer uspješnog unapređenja prostora školske knjižnice je preuređena zajednička knjižnica Srednje i Obrtničke škole Koprivnica u kojoj su dio novog namještaja dijelom izradili sami učenici i nastavnici, prema dizajnu školskih knjižničarki. Na sličan način, izradom namještaja u školskim radionicama te prema zamislima školske knjižničarke, nedavno je uspješno preuređena i knjižnica Strukovne škole Đurđevac.

Potpuno funkcionalno i adekvatno potrebama, odnosno, u skladu sa Standardom, uređeno je i knjižničnim namještajem opremljeno 8 knjižnica ili 24 % od ukupnog broja školskih knjižnica u Županiji – od toga 6 u osnovnim i 2 u srednjim školama.²⁵ Djelomično Standardu odgovara knjižnična oprema u 12 (35 %) knjižnica, dok je u 8 (24 %) knjižnica oprema većim dijelom neadekvatna – zastarjela, neprimjerena, nedovoljna ili sl. U ukupno 6 škola (17 %) ne možemo ni razmatrati ostvarenu funkcionalnost opreme ili uređenja knjižnica s obzirom da je njihov prostor neadekvatan, tj. premali (u 5 knjižnica) ili ga uopće nema (1 škola).

Iz navedenog proizlazi da se oprema u školskim knjižnicama, tj. knjižnični namještaj, obnavlja nedovoljno i presporo. Još uvijek ima knjižnica koje se tretiraju kao „skladišta starog namještaja“ kamo se odlaže sve što negdje drugdje u školi postane suvišno. Knjižničari su, u nedostatku druge, odgovarajuće opreme prisiljeni koristiti sve što dobiju, biti inovativni i snalaziti se s onim što imaju. Kako bi knjižnice mogle pratiti suvremene potrebe za smještajem novih vrsta građe i pružanjem suvremenih knjižničnih usluga, i njihova oprema tome bi se trebala prilagoditi, što znači češće i redovitije obnavljati. Kao zajednički nazivnik uzroka ovakvoga stanja može se istaknuti nedostatak sredstava, što je zapravo posljedica manjka razumijevanja za potrebe ulaganja u svrhe proširenja i obnavljanja te opremanja prostora školskih knjižnica, kako od strane osnivača, gradova i općina, tako i od resornog Ministarstva.

3.2.2. Računalna, tehnička i ostala oprema

Školske knjižnice u Županiji u 2015./16. šk. godini raspolagale su ukupno sa 112 računala, od čega je učenicima bilo namijenjeno njih 75. U odnosu na prethodnu, 2014. godinu, broj računala je smanjen za 3 uređaja, što je još jedan pokazatelj da se ovom segmentu rada školskih knjižnica ne posvećuje dovoljno

pozornosti od strane osnivača i financijera, tj. da škole nemaju dovoljno sredstava za računalno opremanje knjižnica.

Prosječno na svaku školu dolaze samo po 3 računala. S obzirom da je po jedno računalo u svakoj knjižnici namijenjeno za rad knjižničara i za knjižnično poslovanje, prosječno su samo po dva namijenjena za korištenje učenicima. Nešto je bolja situacija u srednjim školama koje imaju prosječno 5 računala po knjižnici, dok su u osnovnim školama prosječno samo 2,6 po knjižnici. Još uvijek ima knjižnica gdje učenici uopće nemaju pristup računalima, već samo knjižničar koristi računalo (1 SŠ i 5 OŠ). Većinom su knjižnice bez računala za učenike smještene u premalim prostorima gdje nema mogućnosti za smještanje dodatnih računala ili u školama gdje učenici koriste računala u drugim prostorima.

Sve školske knjižnice u Županiji imaju pristup internetu, ali taj pristup još uvijek nije svugdje omogućen i učenicima u knjižnicama. Čak i ako u knjižnicama postoje računala namijenjena za korištenje učenicima, stav je u pojedinim školama kako internet za učenike ni ne treba biti dostupan u knjižnici jer ga za potrebe nastave mogu koristiti, npr. u informatičkoj učionici. Međutim, kako je nastava informatike u školama još uvijek izborna i ne pohađaju je svi učenici, upravo je školska knjižnica mjesto gdje bi svim učenicima internet trebao biti na raspolaganju, za potrebe učenja i istraživanja, kao i radi poučavanja učenika informacijskoj pismenosti, tj. vještini pronalaženja, vrednovanja i odabira potrebnih informacija, što je jedna od najvažnijih zadaća školskoga knjižničara.

Od ostale opreme, u školskim knjižnicama nalazi se ukupno 34 pisaača, 12 skenera, 7 fotokopirnih aparata, 14 LCD projektora, 22 TV prijelnika i 20 fotoaparata. Tehničku opremu odgovarajućom po kvaliteti smatraju knjižničari u 24 škole, među njima svi knjižničari u srednjim školama, dok u 10 osnovnih škola knjižničari smatraju da im je oprema zastarjela ili loša.

Školski knjižničari, kao ni Matična služba, sami ne mogu značajno utjecati na obnovu računalne opreme koja je u pojedinim knjižnicama nedostatna i zastarjela, tj. presporo se obnavlja, što otežava jednu od najvažnijih funkcija školske knjižnice – omogućavanje pristupa informacijama i internetu te razvijanje vještina informacijskog pretraživanja. Po-

²⁵ Među dobrim primjerima suvremeno i kvalitetno uređenih knjižnica koje su odgovarajuće kvadrature te potpuno opremljene u skladu sa standardima i estetski uređene kako bi bile ne samo funkcionalne, već i ugodne za boravak, mogu se navesti knjižnice OŠ Antun Nemčić Gostovinski u Koprivnici i knjižnica OŠ prof. Franje Viktora Šignjara u Virju.

trebno je omogućiti sustavno obnavljanje te opremanja školskih knjižnica u Koprivničko-križevačkoj županiji računalnom opremom od strane osnivača, u suradnji s resornim ministarstvom.

Iako se u ovom trenutku nedostatno ulaže u opremanje školskih knjižnica, kao i škola općenito, nove tehnologije ipak dolaze u knjižnice. Pojedine škole omogućuju učenicima, npr. korištenje tableta, 3D printera i sl., uglavnom nabavljenih putem sponzora ili projekata. Raduje i činjenica da su se čak 22 škole (65 %) u Koprivničko-križevačkoj županiji u veljači 2017. godine uključile u projekt *BBC micro:bit – STEM revolucija* koji je pokrenula organizacija Croatian Makers – Institut za razvoj i inovativnost mladih (IRIM).

3.3. Zaposlenici u školskim knjižnicama

Najveća kvalitativna promjena u radu školskih knjižnica u odnosu na razdoblje unatrag dvadeset godina, učinjena je upravo u pogledu zapošljavanja stručnih knjižničara koji su danas zaposleni u svim školama, osim u novoosnovanoj OŠ Koprivnički Ivanec. Na početku rada Županijske matične službe u šk. godini 1995./96. u 22 tada postojeće školske knjižnice samo polovica škola imala je knjižničare sa satnicom u knjižnici od 20 ili 40 sati tjedno, dok su ostale škole imale za rad u knjižnici odobreno tek po nekoliko sati tjedno.²⁶ Tek od kraja 90-ih i početkom 2000-tih, donošenjem Zakona o knjižnicama te pripadajućih pravilnika i novih Standarda za školske knjižnice, započelo je zapošljavanje djelatnika u većem broju školskih knjižnica s punim satnicama od 40 sati ili pola satnice od 20 sati, za manje škole. Od 2013. godine sve osnovne i srednje škole u Županiji imaju stručne knjižničare sa satnicom od 40 ili 20 sati tjedno.

Danas polovica osnovnih škola, njih 13, ima zaposlene knjižničare sa satnicom od 40 sati tjedno, dok je u srednjim školama s punom satnicom zaposleno 7 knjižničara u isto toliko škola. U 12 osnovnih te u jednoj srednjoj školi knjižničari rade u satnici od 20 sati tjedno. Velike razlike između škola s obzirom na broj učenika, kao i s obzirom na područ-

je koje škola pokriva ili broj usmjerenja koja nudi, značajno utječu na način organizacije rada u školama, pa tako i u njihovim školskim knjižnicama. Zbog toga bi najveće škole, osobito one koje rade u dvije smjene, trebale imati i više od jednog školskog knjižničara, za što postoji mogućnost u Državnom pedagoškom standardu, ali se u ovoj Županiji tako nešto još nije realiziralo ni u jednoj školi.

Svi zaposleni školski knjižničari imaju visoku stručnu spremu i odgovarajuće stručno formalno obrazovanje, tj. većina su diplomirani knjižničari, osim dvoje apsolviranih knjižničarstva. Među knjižničarima je u 2018. njih šest s višim stručnim zvanjima – dvije stručne suradnice školske knjižničarke-savjetnice i četiri stručne suradnice školske knjižničarke-mentorice. Knjižničari u osnovnim školama u prosjeku imaju 13 godina radnog staža, a u srednjim školama 12 godina. Među zaposlenima u školskim knjižnicama u 2018. samo je jedan knjižničar, a sve ostalo su knjižničarke.

3.4. Knjižnični fondovi i zaštita knjižnične građe

Školske knjižnice u Koprivničko-križevačkoj županiji u 2015./16. školskoj godini raspolagale su s ukupno 163.161 jedinicom knjižnične građe. Knjižna građa čini 97 % ukupnog fonda u OŠ (120.084 od ukupno 124.028 jedinica) ili prosječno 13 knjiga po učeniku (Standard propisuje minimalno 10 jedinica građe po učeniku).²⁷ U srednjim školama knjižne građe je čak 99 % (38.714 od ukupno 39.133 jedinica) ili prosječno 9 po učeniku iako Standard propisuje 12 jedinica po učeniku. Standard također propisuje kako najmanje škole moraju imati minimalno 2.500 knjiga u fondu, ali 7 škola – 6 osnovnih i jedna srednja – još uvijek nisu ispunile minimum.

Konstantan trend pada ukupnog broja knjiga u fondovima bilježi se otkako su škole ostale bez namjenskih sredstava za nabavu građe. Ministarstvo znanosti i obrazovanja ukinulo je namjenska sredstva 2008. godine, a Koprivničko-križevačka županija zadnja na-

26 VUGRINEC, Ljiljana: *Županijska matična služba Knjižnice i čitaonice Fran Galović Koprivnica*. // Podravski zbornik 2012 (ur. Robert Čimin), Koprivnica: Muzej grada Koprivnice, 2012., 180.

27 Iako prosječni aktualni podatci govore o ostvarenosti Standarda u pogledu veličine fondova osnovnih škola, treba uzeti u obzir da sama količina knjiga ne govori i o njihovoj upotrebljivosti: naime, dio pohabane i dotrajale građe ponekad se ne otpisuje na vrijeme kako police u knjižnici ne bi ostale prazne jer se zbog manjka novca ne mogu nabaviti novi primjerci.

mjenska sredstva za popunjavanje fondova školskih knjižnica odobrila je školama 2010. godine. Zadnji put je porast broja knjiga u fondovima u odnosu na prethodnu godinu zabilježen u podacima za 2011. godinu. U odnosu na 2014. godinu (158.650 knjiga), broj knjiga (bez periodike) u fondovima tijekom 2015./16. školske godine smanjen je ponovno za 1.509 jedinica ili za 1 % te iznosi 157.141 jedinica – od toga je 37.998 knjiga u srednjim, a 119.143 u osnovnim školama. Smanjivanje fondova direktna je posljedica premale nabave s obzirom da se građa korištenjem troši i mora otpisivati, dok je obnova fondova u isto vrijeme nedostatna.

Revizije i otpisi knjižnične građe provode se redovito u većini škola, u skladu s Pravilnikom o reviziji i otpisu knjižnične građe.²⁸ U gotovo svim osnovnim školama (22 škole) revizija je provedena u zadnjih 5 godina (2012. – 2016.), a od preostale tri knjižnice u dvije je revizija u tijeku, a u trećoj je u planu tijekom 2017./18. školske godine. U srednjim školama, 4 knjižnice imale su reviziju u zadnjih 5 godina, jedna je u tijeku, a tri su u planu za 2017./18. školsku godinu. Ovi podatci ukazuju na značajan napredak u stručnom poslovanju knjižnica u odnosu na razdoblje od prije petnaest godina, kada u knjižnicama još nisu bili zaposleni stručni knjižničari: npr. 2000. godine manje od polovice knjižnica provodilo je revizije svojih fondova unutar propisanog razdoblja od 5 godina, a trećina knjižnica uopće nije provodila revizije.²⁹ Iako se radi o vrlo važnom segmentu rada knjižnice, koji služi pročišćavanju i aktualizaciji fonda, što je nužno da bi knjižnica mogla uspješno funkcionirati, razumljivo je da se taj posao bez osoblja s potrebnim stručnim znanjima i odgovarajućom satnicom ranije nije mogao uspješno obavljati.

Zaštitu knjižnične građe omatanjem knjiga u namjensku foliju, u skladu s Pravilnikom

o zaštiti knjižnične građe³⁰ (NN 52/05), provodi 26 školskih knjižnica ili 76 %. Ustrajnom dugogodišnjom edukacijom i ukazivanjem na potrebu zaštićivanja knjižnične građe te poštivanja spomenutog Pravilnika, u posljednjih desetak godina, otkako je Pravilnik donesen, ostvaren je zapažen uspjeh i većina školskih knjižnica počela je omatati građu. U preostanima, kao glavni razlog ne omatanja građe navodi se nedostatak sredstava.

3.5. Nabava knjižnične građe

Nabava knjižnične građe, odnosno njeno financiranje, najveći je problem s kojim su se posljednjih godina suočavale školske knjižnice u Koprivničko-križevačkoj županiji. Prema Standardu za školske knjižnice koji propisuje nabavu 0,5 – 2 knjige po učeniku godišnje, nabava je na razini Županije u 2015./16. trebala ukupno iznositi minimalno 7.464 knjige ili prosječno 219 primjeraka po školi (s obzirom na ukupan broj učenika i nastavnika koji iznosi 14.928). Ali, u odnosu na, primjerice, 2008. godinu, kada je nabavljeno 6.209 knjiga i 716 jedinica ostale građe u vrijednosti od 423.045 kn,³¹ nabava je u 2015./16. godini pala na 3.177 knjiga i 560 jedinica ostale građe u vrijednosti od ukupno 238.033 kn – 136.261 u OŠ, 101.772 u SŠ – što je smanjenje od gotovo 50 % i u nabavi knjiga i u vrijednosti ukupne nabave.

Prosječno, po školi su u 2015./16. nabavljene 103 jedinice građe – 101 primjerak u osnovnim, a 109 primjeraka u srednjim školama, dok Standard propisuje 219 primjeraka godišnje po školi. Situacija je tim lošija ako se uzme u obzir da se kod velikog dijela građe prinovljene u 2015./16. godini radi o darovanoj građi – u osnovnim školama gotovo 50 % prinovljene građe su pokloni, a u srednjim školama čak 60 %. To znači da na veliki dio prinova knjižničari uopće nisu mogli utjecati, tj. fondovi školskih knjižnica nisu se obnavljali planski i u skladu s potrebama, već prihvaća-

28 *Pravilnik o reviziji i otpisu knjižnične građe.* // Narodne novine 21, 2002. Dostupno na: http://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2002_03_21_503.html (13. 7. 2017.)

29 ČELIĆ-TICA, Veronika; ZOVKO, Mira: *VI. Koprivničko-križevačka županija.* // Školske knjižnice danas: kritične točke školskog knjižničarstva. Zagreb: Ministarstvo prosvjete i športa; Nacionalna i sveučilišna knjižnica, 2000., 77.

30 *Pravilnik o zaštiti knjižnične građe.* // Narodne novine 52, 2005. Dostupno na: http://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2005_04_52_1001.html (13. 7. 2017.)

31 Arhiva Knjižnice i čitaonice *Fran Galović* Koprivnica. *Uпитnik o stanju školskih knjižnica u Koprivničko-križevačkoj županiji u 2007./08. šk. godini.*

jući različite darove koji mogu, ali i ne moraju biti adekvatan dio fondova školskih knjižnica.

Broj časopisa i novina koji se nabavljaju u školskim knjižnicama iznosio je u 2015./16. šk. godini 238 naslova ili prosječno 7 časopisa po školi (prosječno 6 u osnovnim, a 10 u srednjim školama). U odnosu na razdoblje od prije desetak godina, broj nabavljenih naslova značajno je pao. Primjerice, 2008. godine broj nabavljene periodike iznosio je 402 naslova.³² Najveći broj škola – njih 20 ili 59 % danas nabavlja 5 – 14 naslova periodike, dok ih samo 3 ili 9 % nabavlja 15 ili više naslova, koliko je Standardima predviđeno kao minimalno. Također, 10 osnovnih te jedna srednja škola – ili ukupno 32 % škola – nabavljaju manje od 5 naslova periodike godišnje. Nedostatak sredstava za nabavu periodike kao glavni uzrok nestašice časopisa i novina u fondovima školskih knjižnica osobito pogađa manje škole jer su u tim školama manja ukupna sredstva za poslovanje koja se dodjeljuju temeljem kriterija broja učenika, odnosno broja razrednih odjela. Svim školama trebala bi stoga biti dostupna određena namjenska sredstva upravo u svrhu redovite nabave potrebne tiskane periodike, prvenstveno za učenike.

Broj nabavljenih jedinica neknjižne građe u 2015./16. školskoj godini bio je u laganom porastu u odnosu na 2014. godinu – 322 jedinice u odnosu na 249 godinu dana ranije. No, većinom se radi o darovanoj građi – filmovima na DVD-ima, glazbenim CD-ima i sl. koji nisu u izravnoj vezi s nastavnim programom, ali ih knjižničari uvrštavaju u fond, kako bi obogatili ponudu za učenike. Knjižničari ističu kako potrebe za ovom vrstom građe u školama nisu osobito izražene s obzirom na sve veću online dostupnost virtualnih sadržaja.

3.6. Obrada knjižnične građe te informatizacija knjižničnog poslovanja

Informatizaciju školskih knjižnica, tj. nabavu računalnog programa za knjižnično poslovanje prema projektu Županijske matične službe³³, financirali su 2005./06. školske godine osnivači škola, Koprivničko-križevačka

županija i Grad Koprivnica. Nabavljen je standardizirani računalni program Metel.win za 23 škole koje su u to vrijeme imale zaposlene knjižničare, dok su 4 škole već ranije instalirale isti program vlastitim sredstvima. Do 2014. godine program Metel.win nabavljen je i za sve ostale škole, a danas su njime opremljene i koriste ga sve školske knjižnice u Županiji. Zahvaljujući informatizaciji sve školske knjižnice dobile su mogućnost računalne obrade građe u skladu s međunarodnim knjižničnim standardima te mogućnost preuzimanja podataka o već obrađenoj knjižničnoj građi iz baza drugih knjižnica.

Sva građa se inventarizira, klasificira po UDK³⁴, katalogizira i signira u skladu s međunarodnim knjižničnim propisima te je računalno pretražuje po različitim kriterijima: po autoru, naslovu, predmetu, klasifikacijskoj oznaci itd. U 2015./16. školskoj godini u programu Metel.win bilo je obrađeno 94 % građe u školskim knjižnicama Županije, a u većini škola (16 osnovnih i 7 srednjih ili 68 %) baze podataka o građi školskih knjižnica dostupne su i online.

3.7. Financiranje nabave knjižnične građe za školske knjižnice

Svoju obvezu financiranja nabave građe za školske knjižnice ispunjava jedino većina gradova kao osnivača škola, a i pojedine općine uključuju se u financiranje škola na svom području. S druge strane, Ministarstvo znanosti i obrazovanja te Županija kao osnivač većine škola, koji su po zakonu dužni financirati knjižnice, zakazuju.

U osnovnim školama u ukupnom iznosu vrijednosti nabave od 136.261 kn u 2015./16. šk. godini sudjelovali su najviše gradovi i općine – sa 40 % ili 55.180 kn, sponzori s 29 % ili 39.958 kn, redovna sredstva škola – sa 17 % ili 22.844 kn, sredstva prikupljena raznim akcijama – s 10 % ili 14.616 kn, ostala sredstva – 3 % - 3.755 kn te MZO s 1 % ili 1.500 kn. U srednjim školama u ukupnom iznosu vrijednosti nabave od 101.772 kn sudjelova-

32 Isto.

33 Arhiva Knjižnice i čitaonice *Fran Galović* Koprivnica. *Prijedlog projekta kompjutorizacije školskih knjižnica u Koprivničko-križevačkoj županiji (plan za 2004. – 2005.): nabava i instalacija kompjutorskog programa za automatizaciju knjižničnog poslovanja, listopad 2003.*

34 Univerzalna decimalna klasifikacija (UDK) je međunarodni jedinstveni knjižnično-bibliografski decimalni klasifikacijski sustav, osmišljen za klasificiranje knjižnične građe iz svih područja ljudskoga znanja koji se koristi u oko 130 zemlja svijeta, a u Hrvatskoj je najrasprostranjeniji klasifikacijski sustav u knjižnicama.

li su najviše sponzori i donatori – s 52 % ili 68.632 kn, potom redovna sredstva škole – sa 40 % ili 28.699 kn te akcije škole i knjižnice s 8 % ili 5.625 kn.

Iz prezentiranih podataka razvidno je kako se pojedinačnim akcijama u školama, prikupljanjem sredstava preko različitih projekata, od sponzora ili od samih učenika, problem manjka novca za obnovu fonda može donekle ublažiti. No, to ne može nikako biti osnovni i jedini izvor sredstava za ostvarivanje temeljnih preduvjeta za rad knjižnice, koje je i država propisala kroz zakone, pravilnike i standarde, već se pitanje obnove fondova mora dugoročno riješiti sustavnim planiranjem i financiranjem kroz proračunska sredstva osnivača i MZO. Treba reći da je do određenog pomaka u ovom segmentu došlo 2018. jer su po prvi put u zadnjih desetak godina ponovo vraćene stavke za nabavu građe u školskim knjižnicama u Državnom proračunu, kao i u Proračunu Koprivničko-križevačke županije.

3.8. Korištenje i korisnici

3.8.1. Statistika o poslovanju knjižnica

U školske knjižnice u Koprivničko-križevačkoj županiji u školskoj godini 2015./16. bilo je upisano ukupno 12.726 korisnika – od toga 11.235 učenika, 1.162 nastavnika i 329 ostalih korisnika. Knjižnice su zabilježile 51.831 posjet, od toga u SŠ 42.015 ili dnevno prosječno 29 posjeta u SŠ i 104.493 posjeta u OŠ ili 28 u prosjeku dnevno. Ukupno su posuđene 87.333 jedinice građe, od toga 16.481 u SŠ ili 13 prosječno dnevno te u OŠ 70.852 ili 20 prosječno dnevno. U školskim knjižnicama ili u njihovoj organizaciji održano je ukupno 2.085 programa – 365 u SŠ i 1.720 u OŠ, odgovoreno je na ukupno 1.736 upita na različite teme – 320 u SŠ i 1.416 u OŠ. Računala su korištena u knjižnicama ukupno 12.508 puta, 4.187 u SŠ i 8.321 u OŠ, a Internet se koristio ukupno 11.833 puta, od toga 4.396 u SŠ i 7.437 u OŠ.

Navedeni podatci ukazuju na veliku posjećenost i intenzitet korištenja školskih knjižnica te na izraženu potrebu za njihovim uslugama i građom. Brojčano nije moguće iskazati na koliko su najrazličitijih manjih upita odgovorili školski knjižničari, koliko puta i na koje sve načine su učenicima dali

upute u vezu informacijskog pretraživanja u tiskanoj građi ili online, koliko su radnih sati, ali i svog slobodnog vremena knjižničari proveli radeći na različitim školskim programima i projektima, kao dio projektnih timova, ali i kao nositelji pojedinih projekata, prvenstveno onih namijenjenih poticanju čitanja. Razumljivo, postoje velike mogućnosti poboljšanja u segmentu iskorištenosti školskih knjižnica, kao i potreba za privlačenjem još većeg broja korisnika. Veći broj učenika posve sigurno bi posjećivao i koristio pojedine školske knjižnice kada bi imale prikladnije, veće i bolje opremljene prostore, više računala, više primjerenih i aktualnih knjiga i druge knjižnične građe. Sve su to preduvjeti koje je nužno ostvariti u svakoj školskoj knjižnici kako bi ona mogla ispuniti svoj puni potencijal i zaista u punom smislu biti kulturno-obrazovna i društvena središta svojih škola.

Projekt novog online vođenja statističkih pokazatelja za sve vrste knjižnica u Hrvatskoj kojeg upravo provodi Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Hrvatskoj zasigurno će pridonijeti kvalitetnijem prikupljanju, analizi i vrednovanju podataka i o poslovanju školskih knjižnica, s ciljem dodatnog unapređivanja njihovog rada.

3.8.2. Knjižnično-informacijski odgoj i obrazovanje

Informacijska edukacija u OŠ odvija se kroz aktivnosti Knjižnično-informacijskog odgoja i obrazovanja kao dijela godišnjeg plana i programa rada škole u 16 škola ili 62 %. Ostale knjižnice ove aktivnosti provode kroz redovni program rada školskih knjižničara. Iako kod srednjih škola ne postoji obavezan knjižnično-informacijski odgoj, on se kroz redovni rad knjižničara ipak provodi u svih 8 srednjih škola u Županiji. Informacijska edukacija provodi se kombinacijom različitih oblika rada – individualno, organiziranim grupnim posjetima učenika, kroz povremene grupne edukacije te edukacijom kroz projektnu nastavu. U 19 škola (56 %) ovim aktivnostima svake školske godine obuhvaćeni su svi razredi, a u 15 škola (44 %) u pojedinoj školskoj godini obuhvaćen je dio razreda, tako da se tijekom više školskih godina obuhvate svi učenici. U 9 škola (26 %), uz učenike, informacijskom edukacijom obuhvaćeni su i nastavnici.

Većina školskih knjižnica – u 22 OŠ i 7 SŠ, ili u 85 % knjižnica, ima svoje „podstranice“ na internetskim stranicama škola. Pojedine knjižnice koriste za komunikaciju s korisnicima putem društvene mreže *Facebook* – njih 6, od toga 4 u SŠ i 2 u OŠ. I to je jedan od pokazatelja kako školski knjižničari prate trendove i nastoje biti tamo gdje su i njihovi korisnici – ne samo u fizičkom, već i u virtualnom prostoru.

4. Pokretne knjižnice – bibliobusi kao podrška čitanju u školama i vrtićima

Iako se radi o službama koje djeluju u okviru gradskih narodnih knjižnica, službe pokretnih knjižnica u Koprivničko-križevačkoj županiji vrlo su značajne i za pružanje knjižničnih usluga u školama, kao dopuna i podrška školskim knjižnicama širom Županije. Dva bibliobusa, koprivnički i križevački, pružaju knjižnične usluge u ukupno 20 općina, tj. u svim općinama koje nemaju svoje vlastite općinske knjižnice.

Cilj djelovanja pokretnih knjižnica je učiniti knjige i informacije, kao i suvremenu komunikacijsko-informacijsku tehnologiju, dostupnu prvenstveno onima koji zbog udaljenosti od većih centara ne mogu koristiti stacionirane knjižnice i njihove usluge. Posebna pozornost u bibliobusima posvećuje se poticanju čitanja i informacijske pismenosti kod djece u vrtićima i školama u općinskim i prigradskim naseljima, kojima su uskraćeni mnogi kulturni sadržaji koji su uobičajeni standard u većim mjestima, ali se ne mogu organizirati u malim mjestima u kojima oni žive.

Od ukupno 26 matičnih osnovnih škola u Županiji, njih 23 ili 85 % uključeno je u mrežu stajališta županijskih bibliobusa – bilo preko stajališta kod matične škole ili kod pripadajućih područnih škola. Od ukupno 66 područnih škola, njih 46 ili 70 % posjećuje jedan od bibliobusa što znači da učenici tih područnih škola imaju mogućnost redovitog korištenja knjižničnih usluga od samog polaska u školu, a mnogi i ranije jer koprivnički bibliobus posjećuje i 16 vrtića na koprivničkom i đurđevačkom području, pružajući djeci mogućnost korištenja knjižnice i njenih sadržaja i usluga od najranije dobi.

Pokretne knjižnice, osim djeci, donose i odraslima sadržaje za poticanje čitanja i

dodatno učenje, osiguravaju odgajateljima i nastavnicima pomoć u odgojno-obrazovnom radu i u obradi nastavnih sadržaja kroz posudbu tematske literature, ali i kroz druge usluge, primjerice, organizacijom gostovanja dječjih književnika ili predstava za djecu i sl. U organizaciji bibliobusnih službi održavaju se predavanja za roditelje, učitelje, odgajatelje, kao i različite akcije, poput likovnih i literarnih natječaja za učenike u školama i djecu u vrtićima. Knjižničari u pokretnim knjižnicama provode i ciljane projekte za djecu i odrasle s ciljem pružanja podrške kvalitetnom odgojno-obrazovnom radu s djecom, učinkovitim korištenju informacijsko-komunikacijske tehnologije (ICT-a) i poticanju čitanja od najranije dobi, za što je odličan primjer najnoviji projekt proveden 2017. u nekoliko dječjih vrtića koje obilazi koprivnički bibliobus – *Rastemo čitajući: poticanje rane pismenosti u ruralnim područjima Koprivničko-križevačke županije*.³⁵

5. Planovi razvoja školskih knjižnica Koprivničko-križevačke županije

Zbog potreba zajedničke analize stanja i planiranja buduće suradnje u unapređivanju rada školskih knjižnica u Županiji, u matičnoj županijskoj Knjižnici i čitaonici *Fran Galović* Koprivnica, u suradnji sa Županijskim stručnim vijećem školskih knjižničara Koprivničko-križevačke županije, 16. ožujka 2018. održan je Okrugli stol na temu javnog zagovaranja školskih knjižnica osnovnih i srednjih škola pod nazivom *Školska knjižnica u suvremenoj školi - zašto je važna i koji su temelji za njen stručan rad?*³⁶ Skup je bio namijenjen školskim knjižničarima i ravnateljima škola, kao i predstavnicima osnivača škola u Koprivničko-križevačkoj županiji, među kojima su sva tri grada, Koprivnica, Križevci i Đurđevac te sama Županija. Cilj stručnog okupljanja bio je poboljšati suradnju svih odgovornih koji brinu o školskim knjižnicama u Županiji, radi ostvarivanja što boljih stručnih preduvjeta za

35 ŠKVARIĆ, Ana: *U lipnju završena pilot faza projekta Rastemo čitajući*. Dostupno na: http://www.knjiznica-koprivnica.hr/knjiznica/default_vijest.asp?sid=6793 (13. 7. 2017.)

36 *Okrugli stol Školska knjižnica u suvremenoj školi: zašto je važna i koji su temelji za njen stručan rad?*: zaključci skupa. Dostupno na: http://www.knjiznica-koprivnica.hr/knjiznica/default_vijest.asp?sid=7297 (1. 7. 2018.)

rad županijskih školskih knjižnica, kako bi one mogle još kvalitetnije pridonositi nastavnim i odgojno-obrazovnim zadacima u svojim školama.

U zaključcima skupa³⁷, između ostalog, istaknuta je važnost dobre komunikacije, osobito kod planiranja i projektiranja novih škola ili njihovih dogradnji u koje se smještaju knjižnice. Pri tome je neophodno više suradnje između osnivača kao financijera i samih škola, kao i projekatnata sa županijskom matičnom službom za knjižnice. Jedan od osnovnih zaključaka skupa o potrebi namjenskog i redovitog izdvajanja sredstava za obnovu fondova školskih knjižnica u međuvremenu je već i oživotvoren, jer su u 2018. vraćene u državni i županijski proračun stavke za namjensku nabavu knjižnične građe u školskim knjižnicama, nakon što gotovo deset godina većina škola u Županiji nije dobivala nikakva namjenska sredstva za tu svrhu. Iako su odobreni iznosi još uvijek relativno skromni, i na regionalnom i na državnom nivou, ipak su vrlo važni za obnovu fondova školskih knjižnica, s obzirom da je kvalitetan i planski formiran knjižnični fond, odgovarajuće veličine s obzirom na potrebe pojedine škole, neophodan temelj za rad svake knjižnice.

6. Zaključak

Posljednjih dvadesetak godina od 1995., kada je Knjižnica i čitaonica *Fran Galović* Koprivnica preuzela županijsku matičnu funkciju za narodne i školske knjižnice u Županiji, te od 1997., kada je donesen (u trenutku pisanja članka još uvijek aktualni) Zakon o knjižnicama predstavlja jedinstveno razdoblje u razvoju školskog i narodnog knjižničarstva na ovom području. Nikada u povijesti nije se kroz tako dugo razdoblje i toliko sustavno provodila briga o stanju i razvoju djelatnosti, na temelju ažurnih i kvalitetnih zakonskih dokumenata te uz razrađenu mrežu konkretne stručne potpore knjižnicama na svim razinama. Rezultati dugogodišnjeg sustavnog rada Županijske matične službe i županijske matične Knjižnice i čitaonice *Fran Galović* Koprivnica u pružanju stručne podrške i pomoći u različitim segmentima rada i razvoja knjižnica danas su jasno vidljivi. Početno polazište pri tome uvijek je bila suradnja s knjižničari-

ma i knjižnicama, kao i njihovim osnivačima, uvažavanje različitosti i objektivnih ograničenja, ali i stalna težnja njihovom prevladavanju, s ciljem unapređivanja djelatnosti i pružanja što kvalitetnijih usluga knjižničnim korisnicima.

Sve osnovne i srednje škole u Koprivničko-križevačkoj županiji koje imaju knjižnice, ostvarile su najvažniji preduvjet za rad: imaju zaposlene stručne knjižničare s odgovarajućom satnicom.³⁸ Veliko bogatstvo i stručni kapital proizlazi iz činjenice da su danas u svim županijskim školskim knjižnicama zaposleni stručni diplomirani knjižničari koji su osposobljeni da potpuno kompetentno vode školske knjižnice kao informacijska i kulturna središta u školama, središnja mjesta susreta s najnovijim tehnologijama, stjecanja informacijske pismenosti i učenja kroz projektni pristup, gdje i učenici i nastavnici mogu naći pouzdanu podršku u nastavi i učenju. Upravo stručni zaposlenici bili su temeljni preduvjet za razvoj ostalih stručnih segmenata rada školskih knjižnica među kojima je jedan od najvažnijih informatizacija i automatizacija knjižničkog poslovanja, što je omogućilo ne samo standardiziranu obradu i računalnu posudbu građe u svim školama, već i online dostupnost baza podataka o građi školskih knjižnica.

Važeći su standardi, s druge strane, nedostavno ostvareni u pogledu materijalnih uvjeta za rad školskih knjižnica, kao što su prostor, oprema i knjižnični fondovi, i to su područja na kojima treba dodatno raditi u idućem razdoblju, u suradnji svih nadležnih ustanova i institucija.

Državni pedagoški standard za sustav osnovnoškolskog obrazovanja,³⁹ kao i Državni pedagoški standard za sustav srednjoškolskog obrazovanja navode: *Školska knjižnica sastavni je dio odgojno-obrazovnog sustava i izravno je uključena u nastavne i izvannastavne aktivnosti. Na raspolaganju je učenicima, nastavnome osoblju i drugim korisnicima. Prostor knjižnice treba omogućiti prilagodbe promjenama u školskome obrazovnom programu i pojavi*

38 Osim novoosnovane škole u Koprivničkom Ivancu, gdje je postupak ustrojavanja knjižnice i pribavljanja suglasnosti za zapošljavanje knjižničara u tijeku.

39 *Državni pedagoški standard za sustav odgoja i obrazovanja u osnovnoj školi.* Nav. dj.

37 Isto.

novih tehnologija.⁴⁰

Cjelovita kurikularna reforma (CKR), kao jedna od prvih mjera kojom bi u Hrvatskoj trebala otpočeti realizacija Strategije obrazovanja, znanosti i tehnologije, prihvaćena u Hrvatskom saboru u listopadu 2014. godine,⁴¹ također je postavila školsku knjižnicu na važno mjesto u cjelokupnom sustavu odgoja i obrazovanja. Uz jezično-komunikacijsko područje, tradicionalno povezano s knjižnicom, u CKR-i je istaknuta uloga knjižnice u ostvarenju međupredmetnih tema *Učiti kako učiti te Uporaba informacijsko-komunikacije tehnologije*, gdje se od školskih knjižnica, traži ne samo osiguravanje pristupa knjižničnoj građi, već i opremljenost i osposobljenost školskih knjižničara za rad i edukaciju o novim tehnologijama. Na taj način i školske su knjižnice pozvane sudjelovati u ispunjavanju vizije CKR-e kao i same Strategije obrazovanja, znanosti i tehnologije – u uspostavljanju i osiguravanju okruženja koje djeci i mladim osobama omogućuje i pruža podršku da se razvijaju u osobe koje u punoj mjeri ostvaruju vlastite potencijale, osobe osposobljene za nastavak obrazovanja, rad i cjeloživotno učenje, osobe čiji odnos prema drugima počiva na uvažavanju dobrobiti drugih, osobe koje aktivno i odgovorno sudjeluju u zajednici.⁴²

Analiza stanja školskih knjižnica u Koprivničko-križevačkoj županiji pokazuje da su same knjižnice organizacijski i stručno pripremljene za nove zadatke, a školski knjižničari, kao stručnjaci i profesionalci u svome poslu, u potpunosti spremni za uključivanje u ispunjavanje navedene vizije, uz punu podršku županijske matične Knjižnice, i drugih narodnih knjižnica u Županiji s kojima na redovitoj osnovi surađuju u provođenju brojnih programa namijenjenih njihovim zajedničkim najbrojnijim korisnicima – djeci i mladima, ali i njihovim roditeljima, nastavnicima i odgajateljima, kao i cjelokupnoj javnosti.

Summary

School libraries in Koprivnica-Križevci county

In accordance with its County Department's function, the library Fran Galović Koprivnica has been working systematically for more than twenty years to build a county library network and to develop and improve public and school libraries in Koprivnica-Križevci county. In 2018, there were a total of 5 public libraries in the county, including two mobile library services and 34 school libraries, 26 of which are in primary and 8 in secondary schools. School libraries are the most numerous components of the county library network and its extremely important part because they directly address a particularly significant and numerous group of users – the youth and children. On the basis of the data analysis of the state of school libraries collected through regular annual questionnaires, as well as on the basis of an immediate insight into the state of the libraries, which is determined by the conduct of expert supervision, the article gives an overview of the current state of the school libraries in the county according to different parameters and segments of work such as the space which the library occupies, employees, books, library purchases, computerization, financing, use of libraries, etc. Furthermore, the article provides a comparison of the trends observed since the establishment of the County Department until this day, and it also presents the analysis of the degree of achievement of significant standards and regulations related to the school libraries. Conclusively, the importance, role and place of school libraries in contemporary school systems and in the reformed curriculum are also considered.

40 *Državni pedagoški standard za sustav odgoja i obrazovanja u srednjoj školi.* Nav. dj.

41 *Okvir nacionalnoga kurikuluma: prijedlog.* Dostupno na: <http://www.kurikulum.hr/wp-content/uploads/2016/02/=NK-18.2-POPODNE-2.pdf> (13. 7. 2017.)

42 Isto.

R.b.	Mjesto	Škola	Broj PŠ	Broj učenika	Nastavno osoblje
1	Drnje	Fran Koncelak	4	474	66
2	Đelekovec	Mihovila Pavleka Miškine	1	95	27
3	Đurđevac	Grgura Karlovcana	5	706	62
4	Ferdinandovac	Ferdinandovac	2	197	27
5	Gola	Gola	4	203	31
6	Gornja Rijeka	Sidonije Rubido Erdödy	2	204	27
7	Kalinovac	Ivana Lackovića Croate	0	116	19
8	Kalnik	Kalnik	0	73	22
9	Kloštar Podravski	Kloštar Podravski	4	442	50
10	Koprivnica	Antun Nemčić Gostovinski	2	713	68
11	Koprivnica	Braće Radić	2	883	73
12	Koprivnica	Đuro Ester	1	762	56
13	Koprivnica	COOR Podravsko sunce	0	62	17
14	Koprivnički Bregi	Koprivnički Bregi	1	191	27
15	Koprivnički Ivanec	Koprivnički Ivanec	1	164	30
16	Križevci	Ljudevit Modec	8	910	70
17	Križevci	Vladimir Nazor	5	694	68
18	Križevci	COOR	0	62	17
19	Legrad	Legrad	3	120	22
20	Molve	Molve	2	232	30
21	Novigrad Podravski	Prof. Blaža Mađera	2	189	28
22	Rasinja	Andrije Palmovića	3	270	44
23	Sokolovac	Sokolovac	4	219	32
24	Sv. Ivan Žabno	Grigora Viteza	3	392	43
25	Sv. Petar Orehovec	Sv. Petar Orehovec	4	336	40
26	Virje	Prof. Franje Viktora Šignjara	3	389	36
UKUPNO			66	9.098	1.032

Tab. 1. Osnovne škole i školske knjižnice u Koprivničko-križevačkoj županiji 2015./16. godini

R.b.	Mjesto	Škola	Broj učenika	Nastavno osoblje
1	Đurđevac	Gimnazija dr. Ivana Kranjčeva	174	28
2	Đurđevac	Strukovna škola Đurđevac	578	71
3	Koprivnica	Gimnazija Fran Galović	675	65
4	Koprivnica	Srednja škola Koprivnica	1.048	88
5	Koprivnica	Obrtnička škola Koprivnica	709	81
6	Križevci	Gimnazija Ivana Z. Djankovečkog	347	38
7	Križevci	Srednja škola Ivan Seljanec	480	51
8	Križevci	Srednja gospodarska škola	391	43
UKUPNO			4.402	465

Tab. 2. Srednje škole i školske knjižnice u Koprivničko-križevačkoj županiji 2015./16. godini

Broj bibl. stajališta	Satnica knjižničara	Prostor knjižnice	Knjižnični fond	Računalni program	Posjeti	Posudba
5	40	68	3.888	Metel.win	3.400	2.211
2	20	18	1.916	Metel.win	669	882
0	40	90	7.466	Metel.win	15.700	9.804
3	20	56	6.597	Metel.win	3.533	1.673
5	20	50	3.919	Metel.win	1.801	1.801
1	20	55	3.465	Metel.win	2.277	1.103
1	20	87	2.857	Metel.win	1.414	1.414
1	20	16	1.547	Metel.win	1.098	601
2	40	56	3.972	Metel.win	4.926	3.125
2	40	104	10.630	Metel.win	5.929	5.582
2	40	113	11.506	Metel.win	9.319	4.820
1	40	57	7.496	Metel.win	4.487	4.433
0	20	16	1.931	Metel.win	1.115	960
2	20	80	2.712	Metel.win	943	942
2			46	Metel.win		
7	40	70	7.667	Metel.win	12.692	7.026
5	40	90	7.025	Metel.win	6.320	4.225
0	20	34	1.606	Metel.win	125	93
1	20	30	3.847	Metel.win	1.570	1.000
2	40	15	3.365	Metel.win	3.458	3.293
3	20	74	4.960	Metel.win	4.300	950
4	20	75	7.475	Metel.win	4.700	5.000
2	40	60	4.425	Metel.win	5.103	4.056
4	40	50	4.498	Metel.win	5.264	1.999
5	40	60	2.868	Metel.win	1.750	1.359
0	40	100	6.344	Metel.win	2.600	2.500
62		1524	124.028		104.493	70.852

Broj usmjerenja	Satnica knjižničara	Prostor knjižnice	Knjižnični fond	Računalni program	Posjeti	Posudba
1	20	61	3.729	Metel.win	2.150	1.300
16	40	120	7.975	Metel.win	5.301	1.376
4	40	130	5.343	Metel.win	7.904	2.457
10	40	87	3.379	Metel.win	7.547	2.229
21	40		3.270	Metel.win	4.673	987
2	40	80	8.721	Metel.win	7.805	5.345
13	40	98	2.229	Metel.win	2.594	1.697
6	40	22	4.487	Metel.win	4.041	1.090
73		598	39.133		42.015	16.481

Literatura

- ČELIĆ-TICA, Veronika; ZOVKO, Mira: *VI. Koprivničko-križevačka županija*. // Školske knjižnice danas: kritične točke školskog knjižničarstva. Zagreb: Ministarstvo prosvjete i športa; Nacionalna i sveučilišna knjižnica, 2000., 73–81.
- *Državni pedagoški standard za sustav osnovnoškolskog obrazovanja: X. Mjerila za prostor i opremu u osnovnoj školi*, Članak 23. Narodne novine 63, 2008. Dostupno na: http://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2008_06_63_2129.html (13. 7. 2017.)
- *Državni pedagoški standard za sustav srednjoškolskog obrazovanja: Mjerila za prostore u srednjim školama*, Članak 29. Narodne novine 63, 2008. Dostupno na: http://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2008_06_63_2130.html (13. 7. 2017.)
- *Okrugli stol „Školska knjižnica u suvremenoj školi: zašto je važna i koji su temelji za njen stručan rad“?: zaključci skupa*. Mrežne stranice Knjižnice i čitaonice „Fran Galović“ Koprivnica. Dostupno na: http://www.knjiznica-koprivnica.hr/knjiznica/default_vijest.asp?sid=7297 (1. 7. 2018.)
- *Pravilnik o matičnoj djelatnosti knjižnica u Republici Hrvatskoj*. // Narodne novine 43, 2001. Dostupno na: http://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2001_05_43_715.html (13. 7. 2017.)
- *Pravilnik o reviziji i otpisu knjižnične građe*. // Narodne novine 21, 2002. Dostupno na: http://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2002_03_21_503.html (13. 7. 2017.)
- *Pravilnik o zaštiti knjižnične građe*. // Narodne novine 52, 2005. Dostupno na: http://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2005_04_52_1001.html (13. 7. 2017.)
- SABOLOVIĆ-KRAJINA, Dijana: *Uz 150 godina knjižničarstva u Koprivnici (1845-1996)*. // Podravski zbornik 1996 (ur. Hrvoje Petrić), Koprivnica: Muzej grada Koprivnica, 1996., 100.
- *Standard za školske knjižnice*, Narodne novine 34, 2000. Dostupno na: http://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2000_03_34_698.html (13. 7. 2017.)
- ŠKVARIĆ, Ana: *U lipnju završena pilot faza projekta „Rastemo čitajući“*. // Mrežne stranice Knjižnice i čitaonice Fran Galović Koprivnica: Vijesti, 2017. Dostupno na: http://www.knjiznica-koprivnica.hr/knjiznica/default_vijest.asp?sid=6793 (13. 7. 2017.)
- VUGRINEC, Ljiljana: *Matičnost Knjižnice i čitaonice „Fran Galović“ Koprivnica – povijest i suvremenost* // Knjižnice i čitaonice grada Koprivnice 1650. – 2010.: Spomenica Knjižnice i čitaonice „Fran Galović“ Koprivnica / glavna urednica Dijana Sabolović-Krajina.

Koprivnica: Knjižnica i čitaonica Fran Galović Koprivnica, 2010. Str. 203–217.

- VUGRINEC, Ljiljana: *U narodne knjižnice ili bibliobuse uclanjuje se svaki 7. stanovnik Koprivničko-križevačke županije*. // Svezak 20, 20(2018), 20–21.
- VUGRINEC, Ljiljana: *Zahvaljujući bibliobusima, Koprivničko-križevačka županija od početka 2015. u cijelosti je pokrivena knjižničnim uslugama*. // HKD novosti, 65, 2015. Dostupno na: <https://www.hkdrustvo.hr/hkdnovosti/clanak/1069> (13. 7. 2017.)
- VUGRINEC, Ljiljana: *Županijska matična služba Knjižnice i čitaonice „Fran Galović“ Koprivnica*. // Podravski zbornik 2012 (ur. Robert Čimin), Koprivnica: Muzej grada Koprivnice, 2012., 172–190.
- *Zakon o knjižnicama*. // Narodne novine 105, 1997. Dostupno na: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/1997_10_105_1616.html (1. 7. 2018.)

Izvori

- Arhiva Knjižnice i čitaonice Fran Galović Koprivnica. *Upitnik o stanju školskih knjižnica u Koprivničko-križevačke županije u 2007./08. šk. godini*
- Arhiva Knjižnice i čitaonice Fran Galović Koprivnica. *Izveštće Županijske matične službe o rezultatima Ankete o stanju u školskim knjižnicama Koprivničko-križevačke županije u šk. god. 2015/16., ožujak 2017.*
- Arhiva Knjižnice i čitaonice Fran Galović Koprivnica. *Prijedlog projekta kompjutorizacije školskih knjižnica u Koprivničko-križevačkoj županiji (plan za 2004. – 2005.): nabava i instalacija kompjutorskog programa za automatizaciju knjižničnog poslovanja, listopad 2003.*
- Hrvatski zavod za knjižničarstvo: *Članstvo narodnih knjižnica u RH u 2015.* // Mrežne stranice Nacionalne i sveučilišne knjižnice. Dostupno na: <http://www.nsk.hr/wp-content/uploads/2012/01/%C4%8Clanstvo-i-posjete-u-narodnim-knji%C5%BEnicama-u-2015..pdf> (13. 7. 2017.)
- *Okvir nacionalnoga kurikuluma: prijedlog*. // Cjelovita kurikularna reforma. Službene mrežne stranice CKR. Dostupno na: <http://www.kurikulum.hr/wp-content/uploads/2016/02/ONK-18.2-POPODNE-2.pdf> (13. 7. 2017.)
- Županijska matična djelatnost: *Narodne knjižnice*. // Mrežne stranice Knjižnice i čitaonice Fran Galović Koprivnica: Dostupno na: <http://www.knjiznica-koprivnica.hr/knjiznica/defaultcont.asp?id=109&n=3&side=2> (13. 7. 2017.)
- Županijska matična djelatnost: *Školske knjižnice*. // Mrežne stranice Knjižnice i čitaonice Fran Galović Koprivnica: Dostupno na: <http://www.knjiznica-koprivnica.hr/knjiznica/defaultcont.asp?id=109&n=3&side=2> (13. 7. 2017.)